

Een toekomst voor het Fries? Fiif foar toolve!

Dr. Geert Driessen
Radboud Universiteit Nijmegen
g.driessen@its.ru.nl www.geertdriessen.nl

Taalpeilingen (1)

Grote verschillen in uitkomsten qua vitaliteit Fries, streektalen en dialecten

Uiteenlopende oorzaken:

- ▶ peiljaar
- ▶ demografische kenmerken respondenten (leeftijd, sociaal milieu, etnische herkomst, urbanisatiegraad)
- ▶ wijze bevraging (telefonisch, schriftelijk, internet, face-to-face)
- ▶ definiëring en interpretatie taalvarianten (dialect, tussentaal, streektaal, minderheidstaal, standaardtaal)
- ▶ gebruikersdomeinen (formeel, informeel)
- ▶ taalmodaliteit (verstaan, spreken, lezen, schrijven)
- ▶ modus taalgedrag (zelfgerapporteerd, geobserveerd)
- ▶ status taal, context bevraging, sociale wenselijkheid

Taalpeilingen (2)

Waarschijnlijk belangrijkste oorzaak verschillen in uitkomsten:

formulering frequentie taalgebruik (nooit, soms, regelmatig, meestal/het meeste)

Taalpeilingen (3)

Maar, wat ook de uitkomst is,
er zijn hooguit verschillen in *tempo*;
de *richting* is altijd dezelfde: bergafwaarts

Een vergelijking in de tijd

Grootschalige, landelijke databronnen:

- ▶ cohortstudie PRIMA peiljaar 1994
- ▶ cohortstudie COOL⁵⁻¹⁸ peiljaar 2014

Voordeel:

- ▶ vergelijkbare opzet
- ▶ vergelijkbare instrumentatie
- ▶ daardoor vergelijking in de tijd mogelijk
- ▶ zonder de typische problemen van een vergelijking van ongelijkwaardige databronnen

Kenmerken PRIMA en COOL

- ▶ peiljaar 1994, resp. 2014
- ▶ landelijk, grootschalig
- ▶ scholensteekproeven (n=692, resp. n=437)
- ▶ kinderen en ouders uit groep 4 (n=7657), resp. groep 2 (n=3639)
- ▶ in totaal taalgegevens van ruim 20.000, resp. 10.000 personen, van twee generaties
- ▶ dataverzameling: schriftelijke vragenlijsten ouders; gestandaardiseerde toetsresultaten kinderen; administratieve gegevens scholen
- ▶ zelfrapportage
- ▶ spreektaal

Onderzoeksvragen

- ▶ In hoeverre spreken kinderen en hun ouders in 2014 Fries, een streektaal of dialect, en hoe verhoudt zich dat tot de situatie in 1994?
- ▶ Welke samenhangen zijn er tussen het spreken van Fries, een streektaal of dialect, achtergrondkenmerken van kinderen en ouders, en onderwijsprestaties van kinderen?

De spreektaal van kinderen

Vraag

Welke taal spreekt het kind het meeste met:

- ▶ a. moeder
- ▶ b. vader
- ▶ c. broertjes en zusjes
- ▶ d. vriendjes en vriendinnetjes?

Antwoordmogelijkheden

- ▶ Nederlands
- ▶ Fries, streektaal, dialect
- ▶ buitenlandse taal

Selectie

Ouders geboren in Nederland; geen buitenlandse taal

De spreektaal van kinderen

Fries, streektaal of dialect in 1994 (in %)

Provincie	Met moeder		Met vader		Met broers/zusjes		Met vriendjes	
	1994		1994		1994		1994	
Friesland	47		49		48		44	
Groningen	14		14		13		8	
Drenthe	20		21		19		19	
Overijssel	7		9		9		7	
Flevoland	2		1		1		0	
Gelderland	3		3		2		3	
Utrecht	0		0		0		1	
N-Holland	3		3		3		3	
Z-Holland	1		1		1		1	
Zeeland	15		16		16		13	
N-Brabant	4		4		4		5	
Limburg	49		50		49		40	
Nederland	13		13		13		11	

De spreektaal van kinderen

Fries, streektaal of dialect in 2014 (in %)

Provincie	Met moeder		Met vader		Met broers/zusjes		Met vriendjes	
		2014		2014		2014		2014
Friesland		33		34		30		22
Groningen		0		5		0		3
Drenthe		4		6		3		3
Overijssel		0		2		0		0
Flevoland		12		14		12		12
Gelderland		0		0		0		0
Utrecht		1		0		0		0
N-Holland		1		1		1		1
Z-Holland		1		1		1		0
Zeeland		4		7		6		5
N-Brabant		0		0		0		0
Limburg		31		33		31		20
Nederland		5		5		4		3

De spreektaal van kinderen

Fries, streektaal of dialect in 1994 en 2014 (in %)

Provincie	Met moeder		Met vader		Met broers/zusjes		Met vriendjes	
	1994	2014	1994	2014	1994	2014	1994	2014
Friesland	47	33	49	34	48	30	44	22
Groningen	14	0	14	5	13	0	8	3
Drenthe	20	4	21	6	19	3	19	3
Overijssel	7	0	9	2	9	0	7	0
Flevoland	2	12	1	14	1	12	0	12
Gelderland	3	0	3	0	2	0	3	0
Utrecht	0	1	0	0	0	0	1	0
N-Holland	3	1	3	1	3	1	3	1
Z-Holland	1	1	1	1	1	1	1	0
Zeeland	15	4	16	7	16	6	13	5
N-Brabant	4	0	4	0	4	0	5	0
Limburg	49	31	50	33	49	31	40	20
Nederland	13	5	13	5	13	4	11	3

De spreektaal van ouders onderling

Vraag

Welke taal spreken de ouders het meeste met elkaar?

Antwoordmogelijkheden

- ▶ Nederlands
- ▶ Fries, streektaal, dialect
- ▶ buitenlandse taal

Selectie

Ouders geboren in Nederland; geen buitenlandse taal

De spreektaal van ouders

Fries, streektaal of dialect in 1994 (in %)

Provincie	Moeder ↔ vader		Kind → moeder	
	1994	2014	1994	2014
Friesland	58		47	
Groningen	42		14	
Drenthe	56		20	
Overijssel	36		7	
Flevoland	9		2	
Gelderland	22		3	
Utrecht	3		0	
N-Holland	4		3	
Z-Holland	2		1	
Zeeland	31		15	
N-Brabant	19		4	
Limburg	61		49	
Nederland	26		13	

De spreektaal van ouders

Fries, streektaal of dialect in 2014 (in %)

Provincie	Moeder ↔ vader		Kind → moeder	
	1994	2014	1994	2014
Friesland		35		33
Groningen		22		0
Drenthe		22		4
Overijssel		10		0
Flevoland		11		12
Gelderland		5		0
Utrecht		0		1
N-Holland		1		1
Z-Holland		2		1
Zeeland		17		4
N-Brabant		1		0
Limburg		50		31
Nederland		9		5

De spreektaal van ouders

Fries, streektaal of dialect in 1994 en 2014 (in %)

Provincie	Moeder ↔ vader		Kind → moeder	
	1994	2014	1994	2014
Friesland	58	35	47	33
Groningen	42	22	14	0
Drenthe	56	22	20	4
Overijssel	36	10	7	0
Flevoland	9	11	2	12
Gelderland	22	5	3	0
Utrecht	3	0	0	1
N-Holland	4	1	3	1
Z-Holland	2	2	1	1
Zeeland	31	17	15	4
N-Brabant	19	1	4	0
Limburg	61	50	49	31
Nederland	26	9	13	5

Achtergronden van ouders

Opleiding en beheersing Nederlands (2014; in %)

Opleiding ouders	Friesland	NL	Beheersing NL ouders	Friesland	NL
lbo, mavo	14	14	zeer slecht tot goed	4	3
mbo, havo, vwo	46	34	goed tot zeer goed	36	30
hbo, wo	40	52	zeer goed	61	68

Achtergronden van ouders

Spreektaal Fries, streektaal of dialect, naar opleiding (2014; in %)

<i>Opleiding ouders</i>	Spreektaal ouders met elkaar		Spreektaal kind – moeder	
	Friesland	NL	Friesland	NL
lbo, mavo	39	14	30	6
mbo, havo, vwo	41	12	37	6
hbo, wo	28	6	29	3

Taal- en rekenprestaties

Naar spreektaal (2014; gemiddelden; sd taal=10.8; sd rekenen=11.9)

	Taal		Rekenen	
	Fr	NL	Fr	NL
<i>Spreektaal kind - moeder</i>				
Fries, streektaal, dialect	66.3	67.9	86.1	85.8
Nederlands	70.2	67.8	84.3	85.8
<i>Spreektaal ouders met elkaar</i>				
Fries, streektaal, dialect	66.8	67.5	85.6	85.6
Nederlands	70.3	67.9	84.5	85.9

Taal- en rekenprestaties

Naar spreektaal, gecorrigeerd voor verschillen in opleidingsniveau ouders (2014; gemiddelden; sd taal=10.8; sd rekenen=11.9)

	Taal		Rekenen	
	Fr	NL	Fr	NL
<i>Spreektaal kind - moeder</i>				
Fries, streektaal, dialect	66.4	68.3	86.1	86.3
Nederlands	70.3	67.8	84.3	85.8
<i>Spreektaal ouders met elkaar</i>				
Fries, streektaal, dialect	66.9	68.1	85.9	86.3
Nederlands	70.4	67.8	84.4	85.8

Conclusies

- ▶ Het aandeel Friezen dat in onderscheiden situaties het meeste Fries spreekt, is tussen 1994 en 2014 fors afgenomen:
 - kinderen binnen het gezin van 48 naar 32%
 - kinderen buiten het gezin van 44 naar 22%
 - ouders met elkaar van 58 naar 35%
- ▶ Ouders met een hbo- of wo-opleiding spreken minder vaak Fries
- ▶ Kinderen die thuis Fries spreken, presteren wat lager op een taaltoets en iets hoger op een rekentoets

- ▶ Gelet op het tempo van afname ziet de toekomst voor het Fries er niet rooskleurig uit
- ▶ De vraag is dan of er wat aan gedaan *kan* worden om het tij te stoppen of keren en of men dat ook *wil*

Praat mar Frysk?

